

РОЛЬ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ І ВІДНОВЛЕННЯ

Ірина Коваль,

*доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса, провідний науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ID ORCID: 0000-0001-9348-3061*

У статті здійснено актуалізацію і конкретизацію ролі права інтелектуальної власності в забезпеченні соціально-економічного розвитку країни в умовах війни та повоєнної відбудови. Пропонується передбачити для суб'єктів інноваційної діяльності пільги і стимули економічного характеру у вигляді пільгових кредитів, особливого режиму оподаткування, цільового державного фінансування науково-технічних розробок. Для заохочення інноваційної активності, відновлення виробництва, створення нових високотехнологічних підприємств пропонується передбачити в податковому законодавстві зменшену ставку оподаткування доходу, який отримує суб'єкт прав інтелектуальної власності-резидент у вигляді роялті. Доведено, що успішною може бути взаємодія держави і бізнесу за принципом державно-приватного партнерства, концесійних угод, що передбачає залучення приватних ресурсів, у тому числі інтелектуальних, з метою реалізації цільових проєктів відновлення інфраструктури, житла. Досліджено соціальну роль інтелектуальної власності як фактора стимулювання творчої активності громадян, підприємців, виявлення і розвитку їхніх творчих здібностей, використання результатів інтелектуальної діяльності для отримання додаткового доходу, вирішення проблем зайнятості, психологічної адаптації. Зроблено висновок, що законодавство повинно бути зорієнтоване на забезпечення і захист інтересів творців, їх інтеграції в соціально-економічне життя, розвиток державно-приватного партнерства, фінансову підтримку суб'єктів інноваційної діяльності в площині максимально ефективного використання потужного інтелектуального потенціалу для відновлення країни. Вказані завдання мають знайти відображення в Плані відновлення України.

Ключові слова: інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, інновації, відновлення країни, державна підтримка

Вступ. Триваюча війна, погіршення фінансового становища суб'єктів господарської діяльності, руйнування усталених економічних зв'язків у межах країни та з іноземними партнерами становлять серйозні виклики для всіх галузей

та інститутів національного права. Згідно з дослідженням Advanter Group через війну в Україні повністю припинили діяльність 54 % підприємств, 25 % — майже зупинили свою діяльність, 21 % підприємств провели релокацію (2 % —

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

повністю, 12 % — частково, 7 % — у процесі), 31 % підприємств не встигли її провести [1]. У таких умовах держава займає чітку позицію — економіка не повинна зупинятися, потрібно активізувати економічні процеси на територіях, де не ведуться бойові дії.

Значну роль у забезпеченні економічної стабільності та відновленні економічного обороту повинно відігравати право, як один з найефективніших соціальних регуляторів. Право інтелектуальної власності як нормативно-правове утворення, що регулює широке коло суспільних відносин, пов'язаних зі створенням і використанням нових суспільно корисних результатів інтелектуальної діяльності, також повинно відповідати вимогам часу, наявним у країні та суспільстві загрозам, вирішувати першочергові завдання відбудови економіки. Під час повоєнного відновлення України роль інтелектуальної власності набуватиме нового акценту. Якщо у довоєнні часи інноваційний шлях розвитку вважався умовою економічної стабільності та зростання, то на сьогодні інтелектуальні ресурси, інновації, процеси їх упровадження в усі сфери виробництва товарів і послуг повинні стати ключовим фактором відновлення економіки, її перезапуску і трансформації.

Як зазначає директор Українського фонду стартапів (USF) П. Карташов, саме інноваційні рішення дадуть Україні шанс на нове майбутнє економіки у повоєнному відновленні [2].

Для захисту інтересів правласників, пов'язаних з дотриманням і впливом строків набуття, правової охорони, припинення, продовження майнових прав інтелектуальної власності 1 квітня 2022 року, прийнято Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» [3]. Цим законом передбачено, що з дня введення в Україні воєнного стану у зв'язку із збройною агресією РФ проти України

зупиняється перебіг строків для вчинення дій, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності, а також строків щодо процедур набуття цих прав. Встановлено також, що майнові права інтелектуальної власності, строк чинності яких спливає на день введення в Україні воєнного стану або під час дії воєнного стану, залишаються чинними до дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану. З дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану, чинність майнових прав інтелектуальної власності може бути продовжена у встановленому порядку.

Проблематика інтелектуальної власності достатньо ґрунтовно висвітлена в публікаціях сучасних учених, зокрема О. Орлюк, А. Козинця, І. Якубівського та інших. При цьому наразі основну увагу дослідники приділяють аналізу й оцінці вищезазначеного закону та особливостей його застосування [4, 127–133]. Водночас, право інтелектуальної власності та відповідне законодавство має в сучасних умовах набагато ширші завдання, у тому числі в економіко-правовій площині, що потребують належного дослідження.

Мета дослідження полягає в актуалізації та конкретизації ролі права інтелектуальної власності в забезпеченні соціально-економічного розвитку країни в умовах війни і повоєнної відбудови.

Для того щоб інтелектуальна власність реально перетворилася на такий економічний ресурс, на державному рівні потрібно комплексне розуміння економіко-правових механізмів, які дадуть змогу вже сьогодні створювати підґрунтя для очікуваного економічного ефекту від участі інтелектуальної власності у відновлювальних процесах. За офіційними даними, станом на 1 жовтня від початку війни Україна отримала 19,4 млрд дол. грантів та кредитів від іноземних партнерів, з них у вересні — 2 млрд дол. [5]. Такі кошти важливі для підтримки економіки країни, покриття дефіциту бюджету, забезпечення державних і суспільних потреб у кризових

умовах. Разом з тим, фінансова підтримка Україні повинна бути спрямована, серед іншого, і на інвестування в процеси створення та реалізації інновацій, налагодження високотехнологічних виробництв. Це дасть можливість нарощувати науково-технічний потенціал, відновлювати виробничу активність національних підприємств, і, як наслідок, вирішувати проблему працевлаштування та зайнятості працездатного населення.

Активізація євроінтеграційних процесів передбачає збільшення доступу на європейські ринки національних товарів і послуг. Зрозуміло, що питання конкурентоздатності товарів і послуг напряму залежать від використання в процесі їх виготовлення нових технологій, інновацій, відомих брендів. Отож національні виробники повинні постійно забезпечувати й утримувати високий рівень технологічного оснащення, модернізації виробничих потужностей, фінансування нових розробок тощо.

З огляду на це, реалізація економічної ролі права інтелектуальної власності потребує наразі більш відчутної підтримки з боку держави, аніж у мирний період. Фахівці економісти цілком виправдано вважають, що іноземним інвесторам, які продовжують інвестувати в українську економіку, потрібно запропонувати страхування так званих воєнних ризиків. Обговорюється можливість введення такого виду страхування для всіх, хто вкладає кошти в українську економіку. Держава повинна зберігати та підтримувати інтерес інвесторів і створювати можливості для розвитку бізнесу. Інтерес інвесторів становлять, у першу чергу, інвестиції в інноваційні проекти, стартапи з метою приросту вкладеного капіталу.

Майнові права інтелектуальної власності є своєрідним товаром, який має цінність і як основа створення інновацій, і як самостійний об'єкт обороту, і як внесок у статутні капітали діючих і новостворюваних товариств.

У сучасних кризових умовах перетворення інтелектуальних продуктів

на реально діючі інновації потребує державної підтримки. За результатами дослідження стартап-екосистеми України, яке провів Фонд напередодні — STARTUP VOICE, в умовах воєнного стану в Україні залишився 71 % стартапів, 37,4 % — потребують релокації, 41,1 % — не мають заощаджень, щоб продовжувати працювати, 99 % — потребують фінансової підтримки [6].

Суб'єктам господарювання, які відповідають ознакам суб'єктів інноваційної діяльності, доцільно запропонувати відповідні пільги і стимули економічного характеру у вигляді пільгових кредитів, особливого режиму оподаткування, цільового державного фінансування науково-технічних розробок. Інноваційна діяльність за своєю природою є венчурною (ризиковою), тому для збільшення мотивації суб'єктів господарювання потрібні додаткові стимули з боку держави.

Зокрема, потребують перегляду правила оподаткування доходу, який отримує правласник у вигляді роялті (плати за передання права на використання об'єкта інтелектуальної власності). Для стимулювання розвитку ринку інтелектуальної власності, передання технологій у національному податковому законодавстві не передбачено жодних податкових пільг. Згідно з Податковим кодексом України роялті оподатковується податком на прибуток за правилами, встановленими для оподаткування дивідендів, тобто за ставкою 18 % (пп. 170.3.1 п. 170.3 ст. 170). Разом з тим, такі ж доходи, отримані нерезидентом із джерелом їх походження з України, оподатковуються за ставкою у розмірі 15 % (пп. 141.4.2).

Отже, правласник-нерезидент перебуває у нерівному, більш вигідному фінансовому становищі, ніж правласник-резидент у разі передання права на використання об'єкта інтелектуальної власності. Така політика не спрямована на підтримку інноваційної діяльності, винахідництва, внутрішнього ринку інтелектуальної власності. Фактично, на-

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

ціональний правовласник об'єкта інтелектуальної власності не має всередині країни податкових стимулів, які мотивували б його розширювати свої бізнесові можливості, пов'язані з використанням об'єктів інтелектуальної власності. Для порівняння, у зарубіжних країнах (США, Велика Британія, Польща) діють знижені ставки для оподаткування роялті для резидентів (10, 15 %) порівняно зі ставками податку на прибуток для нерезидентів.

Отже, логічно зазначити, що для заохочення інноваційної активності, відновлення національного виробництва, створення нових високотехнологічних підприємств у податковому законодавстві є сенс передбачити зменшену ставку оподаткування доходу, який отримує суб'єкт прав інтелектуальної власності-резидент у вигляді роялті, принаймні до розміру ставки такого податку для нерезидентів.

В економічній політиці держави важливою повинна бути орієнтація на створення необхідних умов для ефективного використання і комерціалізації прав інтелектуальної власності з урахування приватних інтересів творців, інвесторів, виробників конкурентоздатних товарів і послуг. У цьому контексті успішною може бути взаємодія держави і бізнесу за принципом державно-приватного партнерства, концесійних угод, що передбачає залучення приватних ресурсів, у тому числі інтелектуальних, з метою реалізації цільових проєктів відновлення інфраструктури, житла.

Важливим об'єктом уваги повинен стати також аналіз потреб держави у найбільш затребуваних на сьогодні розробках і нововведеннях та, відповідно, стимулювання процесів їх створення і правової охорони (патентування). За прогнозами фахівців, затребуваними у відновленні економіки будуть інновації та стартапи у сфері оборони, кібербезпеки, будівництва і відновлення інфраструктури, медицини, аграрного сектору, зелених технологій. Однак, як свідчить нинішній стан об'єктів

патентування в країні, таких винаходів, корисних моделей не вистачає. При цьому слід урахувувати й національну специфіку щодо категорій заявників, а саме той факт, що основну частину заявок на винаходи серед внутрішніх заявників-юридичних осіб становлять заявки від бюджетних установ сфер освіти і науки. Тому, якщо держава зацікавлена в створенні та промисловій реалізації необхідних інновацій, потрібне відповідне державне регулювання цієї сфери, зокрема за допомогою системи державного замовлення на розроблення певних видів розробок.

У нинішніх складних умовах зростає і соціальна роль інтелектуальної власності. Остання стає фактором стимулювання творчої активності громадян, підприємців, виявлення і розвитку їхніх творчих здібностей, використання результатів інтелектуальної діяльності для отримання додаткового доходу, вирішення проблем зайнятості, психологічної адаптації. На сьогодні стає зрозумілим, що саме людський капітал є основою розвитку, він повинен бути центром усіх рішень держави.

При цьому для стимулювання творчої активності, вільної самореалізації, інвестування в інтелектуальну власність однаково важливо дотримуватися балансу інтересів творців та користувачів результатами інтелектуальної діяльності, у тому числі стосовно доступу суспільства до інтелектуальних продуктів, їх використання в надзвичайних умовах, з розумним обмеженням прав правовласників (примусові ліцензії, випадки вільного використання об'єктів інтелектуальної власності).

Вищевказані напрями інтеграції інтелектуальної власності у відновлювані процеси повинні бути конкретизовані в Плані відновлення України [7]. Національною радою з відновлення розроблено такий цільовий план з метою прискорення економічного зростання та підвищення якості життя в Україні.

Висновки. Вищенаведене дає змогу констатувати, що роль інтелектуальної

власності в умовах війни і повоєнних відновлювальних процесах стане вирішальною для розвитку економіки та творчої активності інноваторів. Посилюються і набувають нового значення економічні та соціальні аспекти права інтелектуальної власності. З огляду на це, чинне законодавство повинно бути зорієнтоване на вдосконалення механізмів захисту інтересів творців, їх інтеграції в соціально-економічне життя, розвиток державно-приватного партнерства, державну підтримку суб'єктів інноваційної діяльності в площині максимально

ефективного використання потужного інтелектуального потенціалу для відновлення країни.

Вказані завдання повинні знайти відображення в Плані відновлення України, зокрема за напрямками «Відновлення та розвиток економіки» та «Повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграції в суспільно-економічне життя держави». ●

Список використаних джерел / List of references

1. Данилишин Б. Як держава може підтримати бізнес в умовах війни. Економічна правда. 2022. 20 березня.
URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/>.
 2. Kartasov D. *Ekonomika není víc než morálka. Investor Hlavenka nejen o dopadech války na Ukrajině*. URL: <https://forbes.cz/ukrajinske-startupy-pod-palbou-pokud-se-udrzi-lze-na-nich-stavet-povalecnou-ekonomiku/>.
 3. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 1 квітня 2022 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20>.
 4. Кодинець А. О. *Право інтелектуальної власності в умовах дії воєнного стану. Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (26.04.2022, м. Київ) : ел. збірник / упоряд. : В. С. Парненко. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2022. С. 127–133.*
 5. Самойлюк М. Фінансова допомога від міжнародних партнерів: скільки Україна отримала на 1 жовтня. Економічна правда. 2022. 6 жовтня.
 6. 99 % українських стартапів потребують фінансової підтримки.
URL: <http://surl.li/dkfji>.
 7. План відновлення України. Національна рада відновлення. URL: https://uploadssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf.
1. Danylyshyn B. *Yak derzhava mozhe pidtrymaty biznes v umovakh viiny. Ekonomichna pravda*. 2022. 20 bereznia.
URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/>.
 2. Kartasov D. *Ekonomika není víc než morálka. Investor Hlavenka nejen o dopadech války na Ukrajině*. URL: <https://forbes.cz/ukrajinske-startupy-pod-palbou-pokud-se-udrzi-lze-na-nich-stavet-povalecnou-ekonomiku/>.
 3. *Pro zakhyst interesiv osob u sfery intelektualnoi vlasnosti pid chas dii voiennoho stanu, uvedenoho u zviazku iz zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 1 kvitnia 2022 r.*
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20>.
 4. Kodynets A. O. *Pravo intelektualnoi vlasnosti v umovakh dii voiennoho stanu. Stvorennia, okhorona, zakhyst i komertsializatsiia obektiv prava intelektualnoi vlas-*

- nosti : materialy V Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (26.04.2022, m. Kyiv) : el. zbirnyk / uporiad. : V. S. Parnenko. Kyiv : KPI im. Ihoria Sikorskoho, 2022. S. 127–133.*
5. *Samoiliuk M. Finansova dopomoha vid mizhnarodnykh partneriv: skilky Ukraina otrymala na 1 zhovtnia. Ekonomichna pravda. 2022. 6 zhovtnia.*
 6. *99 % ukrainskykh startapiv potrebuiut finansovoi pidtrymky. URL: <http://surl.li/dkfji>.*
 7. *Plan vidnovlennia Ukrainy. Natsionalna rada vidnovlennia. URL: https://uploadssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf.*

Надійшла до редакції 27.09.2022 року

Koval I. Grounds and methods of systematization of legislation of Ukraine in the field of intellectual property. The article is sanctified to research of the modern state of the legislative regulation of intellectual property relations in Ukraine and the ways of its improvement in the direction of systematizing the relevant legislation. Scientific approaches to determining the place of intellectual property law in the legal system of Ukraine are considered. It is shown that now in Ukraine there is a unique model of legislative regulation of these relations, which includes 3 levels: the Civil Code of Ukraine, the Economic Code of Ukraine, special laws regulating the protection of rights to inventions, utility models, industrial designs, trademarks, and other objects. Such division of legislative acts is based on different volume and subject of regulation of legislative acts. As a result of undertaken a study and considering foreign experience two alternative ways of codification of legislation are certain in the field of intellectual property: within the limits of operating the Civil code of Ukraine and Economic code of Ukraine allow for the differentiation of the subjects of its regulation, or in the direction of individual codifications of copyright and industrial property law as institutions intellectual property law. It is substantiated that the second way has significant advantages over the unified (general) settlement of relations in the field of spiritual and scientific and technical creativity, since it takes into consideration the essential specifics of these two components of intellectual property law, which is due to the difference in the subjects of their regulation. Guidelines for choosing the appropriate direction of codification are proposed.

Keywords: intellectual property law; systematization of legislation, codification, copyright, industrial property law